

УДК 159.923.2:159.942.5

Психосемантичні особливості «Ego»-системи осіб з різним рівнем емоційної зрілості

Півень М.А.

margarita-piven89@ukr.net

Стаття присвячена дослідженню психосемантичних особливостей «Ego»-системи осіб із різним рівнем емоційної зрілості. Показано, що емоційна зрілість особистості є проявом загальної особистісної зрілості на різних рівнях, одним з яких є рівень психосемантичних особливостей «Ego»-системи. Розглянуті особливості функціонування «Ego»-системи осіб із високим та низьким рівнями емоційної зрілості – представлені «Ego»-синтонна та «Ego»-дистонна області кореляційної плеяди в обох групах, які мають суттєві змістовні розбіжності. Емоційно зріла особистість є включеною до основних сфер реалізації, які конотовані позитивними емоціями.

Ключові слова: емоційна зрілість, особистість, психосемантика, кореляційний зв'язок, «Ego»-система.

Статья посвящена исследованию психосемантических особенностей «Ego»-системы лиц с разным уровнем эмоциональной зрелости. Показано, что эмоциональная зрелость личности является проявлением общей личностной зрелости на разных уровнях, одним из которых является уровень психосемантических особенностей «Ego»-системы. Рассмотрены особенности функционирования «Ego»-системы лиц с высоким и низким уровнями эмоциональной зрелости – представлены «Ego»-синтонная и «Ego»-дистонная области корреляционной плеяды в обеих группах, которые имеют существенные содержательные различия. Эмоционально зрелая личность является включенной в основные сферы реализации, которые коннотированы положительными эмоциями.

Ключевые слова: эмоциональная зрелость, личность, психосемантика, корреляционная связь, «Ego»-система.

The article is devoted to the study of the psychosemantic features of the «Ego»-system in persons with different levels of emotional maturity. It is demonstrated that the emotional maturity of personality is a manifestation of the general personal maturity at different levels, one of which is the level of psycho-semantic features of the «Ego»-system. The peculiarities of the functioning of the «Ego»-system of persons with high and low levels of emotional maturity are considered – the «Ego»-syntonic and «Ego»-dystonic regions of the correlation network are represented in both groups, which have significant substantial differences. Emotionally mature personality is included into the main areas of realization, which are connoted by positive emotions.

Keywords: emotional maturity, personality, psychosemantics, correlation relationship, «Ego»-system.

Актуальність. В останні десятиріччя ХХ століття сформувалися особливі феномени, які є формами порушення емоційної комунікації між партнерами, що серйозним чином руйнують процеси становлення емоційної зрілості особистості: «девальвація зрілості», «інфляція мужності» [4], «страх психологічної інтимності» [1], «міжособистісна залежність/контрзалежність» [3], «самотність» [5], «руйнівний перфекціонізм» [2], «нарцисизм» [9] тощо. Очевидним є те, що емоційна незрілість особистості призводить до низької адаптації людини в суспільстві, відсутності комунікативної компетентності, нездатності встановлювати конструктивні міжособистісні стосунки і, як наслідок, міжособистісних конфліктів, неможливості побудови гармонійної родини, зниження якості діяльності й життя [7, 8]. Отже, потенційним чинником-предиктором життєвого успіху є феномен емоційної зрілості особистості.

Аналіз проблеми. Теоретичний аналіз найбільш відомих психологічних концепцій дозволив виділити парціальні та генеративні моделі емоційної зрілості особистості.

До парціальних концепцій емоційної зрілості особистості належать наступні: «емоційна зрілість» як «емоційна компетентність», «емоційна зрілість» як «емоційний інтелект», «емоційна зрілість» як прояв «особистісної зрілості», «емоційна зрілість» як новоутворення певного віку, «емоційна зрілість» як норма соціального функціонування.

До генеративних концепцій емоційної зрілості особистості належать наступні: емоційно зріла особистість як показник «людини, яка повністю функціонує», емоційно зріла особистість як показник особистості, що самоактуалізується, емоційно зріла особистість як показник автентичного функціонування особистості, емоційно зріла особистість як «Дитина», емоційно зріла особистість як «Дорослий».

Найбільш ґрунтовно проблема емоційної зрілості представлена в людино-центрованому підході [6]. Емоційно зріла людина, за К. Роджерсом, характеризується як: відкрита усвідомленню власних почуттів, причин, що їх викликали, та їх зміст; як та, що довіряє своїм почуттям, приймає їх; як спроможна переживати емоції різного діапазону, глибини та інтенсивності; яка вміє вербалізувати власні емоційні переживання; яка здібна до емпатії.

Саме цей підхід був покладений в основу створення теоретичної п'ятикомпонентної моделі емоційної зрілості та методики діагностики емоційної зрілості особистості. Ця модель включає в себе 5 складових: рефлексію емоцій, емоційну саморегуляцію, емпатію, емоційну експресивність та прийняття власних емоцій.

Емоційна зрілість визначається в нашому дослідженні як певний рівень розвитку особистості дорослої людини, яка характеризується відкритістю емоційному досвіду, усвідомленням власних почуттів та прийняттям їх, розвиненою емоційною сферою і емоційною саморегуляцією, здатністю адекватно ситуації і згідно з власними переживаннями проявляти і виражати емоції і почуття.

В попередніх дослідженнях було вивчено, що емоційна зрілість особистості є проявом особистісної зрілості за системою особистісних рис, здатністю до соціально-психологічної адаптації, ефективною роботою механізмів психологічного захисту. Необхідним вважається вивчення співвідношення емоційної зрілості особистості з загальною зрілістю особистості на рівні психосемантичних особливостей «Его» – системи.

Метою роботи був аналіз психосемантичних особливостей «Его»-системи осіб з різним рівнем емоційної зрілості.

Для емпіричного дослідження були використані наступні методи та методики:

1.Методика діагностики емоційної зрілості особистості МДЕЗО (О.С. Кочарян, М.А. Півень);

2.Метод семантичного вибору за О.С. Кочаряном.

Для математико-статистичної обробки даних був застосований кореляційний аналіз (τ -Кендалла).

Дослідницьку вибірку склали 197 чоловік (114 жінок, 83 чоловіка) – студенти гуманітарних та технічних спеціальностей Національного аерокосмічного університету ім. М.Є.Жуковського «ХАІ», які навчаються на 4 та 5 курсах у віці від 20 до 23 років. Для реалізації поставленої мети методом крайніх груп та за допомогою методики МДЕЗО із цієї вибірки було створено дві дослідницькі групи, таким чином першу групу склали 65 людей з високим рівнем емоційної зрілості (33 чоловіка, 32 жінки), другу групу склали 65 людей з низьким рівнем емоційної зрілості (24 чоловіка, 41 жінка).

Результати дослідження. Психосемантична парадигма розглядає індивіда як носія суб'єктивного досвіду, що має індивідуальну систему смислів, що представляється у вигляді семантичного простору, всіяма котрого є узагальнені смислові підстави. Психосемантичний підхід реалізує не «об'єктну», а «суб'єктну» парадигму аналізу даних. Такий підхід дозволяє розглядати суб'єкта як простір смислів, індивідуальних значень, соціальних стосунків і ідентифікацій.

Для того, щоб виявити психосемантичні особливості «Его»-системи у осіб із різним рівнем емоційної зрілості особистості, була здійснена кореляція між десятьма базовими емоціями за К. Ізардом (разом з поняттям тривоги), а також такими конструктами, як «Я», «ідеальне Я», «минуле», «теперішнє», «майбутнє», «сім'я», «любов», «щастя», «шлюб», «секс», «дружба», «інші люди», «свобода», «навчання», «робота» та «відповідальність».

У результаті кореляційного аналізу було отримано кореляційні зв'язки, що дозволяють проаналізувати психосемантику «Его»-системи (рис.1).

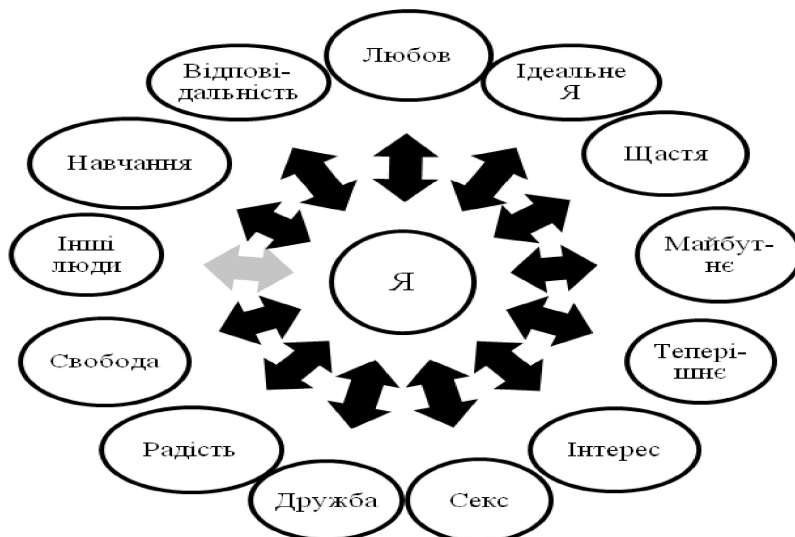

Рис. 1 Психосемантичні особливості «Его»-системи в осіб із високим рівнем емоційної зрілості («Его»-формна область кореляційної плеяди)

Примітка: чорний колір стрілки – $p \leq 0,01$, сірий – $p \leq 0,05$.

Як видно з рисунку 1, «Его» осіб з високим рівнем емоційної зрілості пов'язане із такими поняттями, як ідеальне «Я» ($\tau=0,73$; $p<0,01$), любов ($\tau=0,73$; $p<0,01$), щастя ($\tau=0,67$; $p<0,01$), інтерес ($\tau=0,68$; $p<0,01$), майбутнє ($\tau=0,74$; $p<0,01$), теперішнє ($\tau=0,72$; $p<0,01$), секс ($\tau=0,72$; $p<0,01$), дружба ($\tau=0,70$; $p<0,01$), радість ($\tau=0,62$; $p<0,01$), свобода ($\tau=0,57$; $p<0,01$), навчання ($\tau=0,51$; $p<0,01$), відповідальність ($\tau=0,66$; $p<0,01$), інші люди ($\tau=0,49$; $p<0,05$). Даний фрагмент демонструє емоційно зрілу особистість, яка живе в нинішньому часі у зв'язку з іншими людьми та відчуває себе включеною до основних сфер реалізації (навчання, дружба, секс), які конотовані радістю, любов'ю, щастям, відповідальністю, свободою. При цьому емоційно зріла особистість – це людина, яка досягла самоідентичності, тобто єдності й спадкоємності життєдіяльності, цілей, мотивів і змістовних настанов особистості; людина, яка усвідомлює себе суб'єктом діяльності в теперішньому й майбутньому, що

свідчить про упорядкованість уявлень щодо часу та його прогнозованість. Кореляційний зв'язок «Его» та ідеального «Я» свідчить про безконфліктне існування цих структур «Я»-концепції, у якій ідеальні утворення виконують роль «бажаного проекту» себе, отже, емоційно зріла особистість – це особистість, що прагне самовдосконалення та відчуває відповідальність теперішнього моменту перед майбутнім.

Наступні фрагменти кореляційної плеяди (рис. 2) демонструють незалежні від «Его»-формної плеяди кореляційні зв'язки понять, що не вписуються до структури особистості осіб з високим рівнем емоційної зрілості та представляють собою парціальні компоненти в психосемантичному просторі.

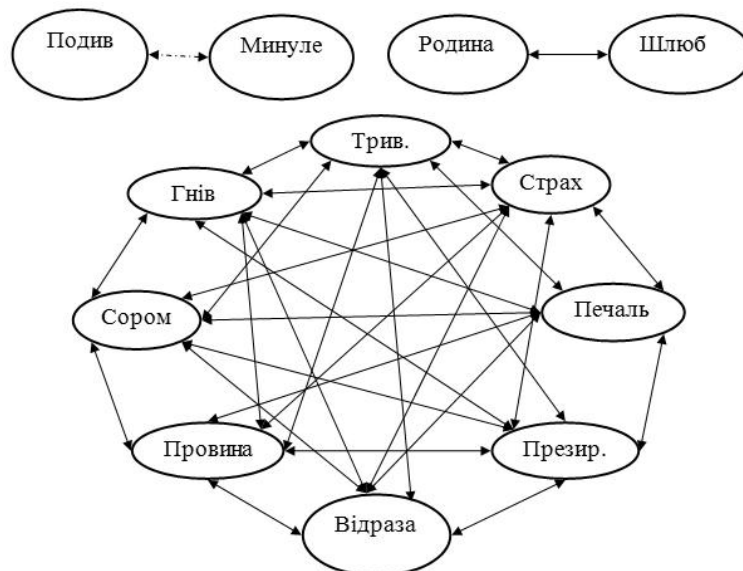

Рис.2 Психосемантика «Его»-системи в осіб із високим рівнем емоційної зрілості («Его»-дистонна область кореляційної плеяди)

Примітки: 1. Суцільна стрілка – $p \leq 0,01$, стрілка зі штрих-пунктиром – $p \leq 0,05$; 2. Трив. – тривога; Презир. – презирство.

«Его» не асимілювало минулий досвід, який пов'язаний із подивом (подив-минуле: $\tau=0,43$, $p < 0,05$), прожита частина життя на даному віковому етапі поки що не усвідомлена, що звужує репертуар інтеграції людини з об'єктивною реальністю та перенесення уроків минулого в теперішнє; цей зв'язок демонструє дитинство, яке пов'язане із емоцією подиву, адже саме в дитинстві людина здатна відгукуватись на будь-які нові для неї стимули, має здатність відчувати подив та отримувати, як зазначає К. Ізард, таке саме задоволення, як в ситуації, яка викликає сильну зацікавленість. Подив, що супроводжує дитинство, повинен згодом трансформуватись у те, що А. Маслоу називав свіжістю сприйняття, тобто можливістю людини гідно оцінювати навіть звичні події в житті, при цьому відчуваючи новизну та задоволення. Це та ступінь розвитку людини, яка на даному етапі онтогенезу ще не досягнута.

Зв'язок «родина-шлюб» ($\tau=0,64$; $p < 0,01$) демонструє уявлення щодо майбутньої родини, які є не актуальними для осіб з високим рівнем емоційної зрілості в віковому діапазоні, що вивчається; неособистісною областю є також негативні емоції, що злипаються в єдиний конгломерат в психосемантичному просторі особистості (тривога-страх ($\tau=0,80$; $p < 0,01$), тривога-печаль ($\tau=0,61$; $p < 0,01$), тривога-презирство ($\tau=0,64$; $p < 0,01$), тривога-відраза ($\tau=0,64$; $p < 0,01$), тривога-провина ($\tau=0,82$; $p < 0,01$), тривога-сором ($\tau=0,57$; $p < 0,01$), тривога-гнів ($\tau=0,78$; $p < 0,01$); страх-печаль ($\tau=0,55$; $p < 0,01$), страх-презирство ($\tau=0,59$; $p < 0,01$), страх-відраза ($\tau=0,51$; $p < 0,01$), страх-провина ($\tau=0,61$; $p < 0,01$), страх-сором ($\tau=0,52$; $p < 0,01$), страх-гнів ($\tau=0,70$; $p < 0,01$); печаль-презирство ($\tau=0,74$; $p < 0,01$), печаль-відраза ($\tau=0,66$; $p < 0,01$), печаль-провина ($\tau=0,54$; $p < 0,01$), печаль-сором ($\tau=0,65$; $p < 0,01$), печаль-гнів ($\tau=0,74$; $p < 0,01$); презирство-відраза ($\tau=0,83$; $p < 0,01$), презирство-провина ($\tau=0,73$; $p < 0,01$), презирство-сором ($\tau=0,78$; $p < 0,01$), презирство-гнів ($\tau=0,75$; $p < 0,01$); відраза-провина ($\tau=0,70$; $p < 0,01$), відраза-сором ($\tau=0,83$; $p < 0,01$), відраза-гнів ($\tau=0,64$; $p < 0,01$); провина-сором ($\tau=0,68$; $p < 0,01$), провина-гнів ($\tau=0,73$; $p < 0,01$); сором-гнів ($\tau=0,57$; $p < 0,01$).

«Его»-формна область кореляційної плеяди групи осіб із низьким рівнем емоційної зрілості наведена на рис. 3.

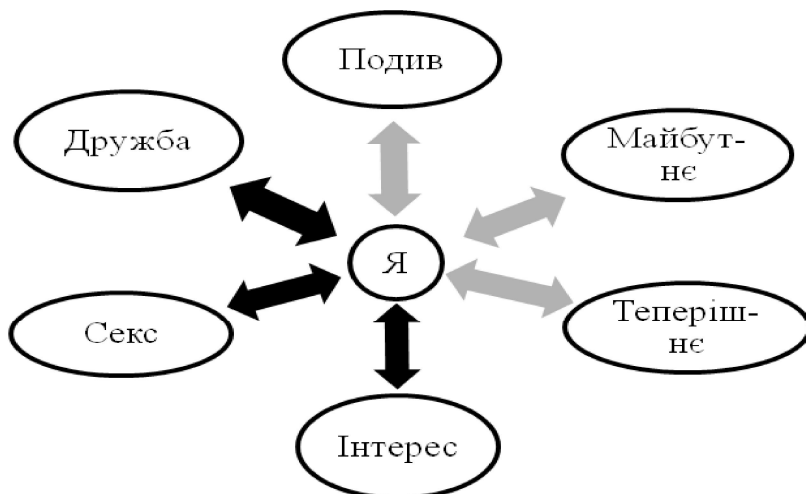

Рис. 3 Психосемантичні особливості «Его»-системи в осіб із низьким рівнем емоційної зрілості («Его»-формна область кореляційної плеяди)

Примітка: чорний колір стрілки – $p \leq 0,01$, сірий – $p \leq 0,05$.

Як видно з рисунку 3, «Его» осіб з низьким рівнем емоційної зрілості пов'язане із такими поняттями, як подив ($\tau=0,44$; $p<0,05$), інтерес ($\tau=0,71$; $p<0,01$), майбутнє ($\tau=0,44$; $p<0,05$), теперішнє ($\tau=0,43$; $p<0,05$), секс ($\tau=0,68$; $p<0,01$), дружба ($\tau=0,78$; $p<0,01$). «Его»-синтонність в осіб із низьким рівнем емоційної зрілості представлена сферами дружби та сексу, зв'язком із теперішнім і майбутнім та емоційним забарвленням подиву, що свідчить про емоційну пустку та бідність сфер реалізації й спілкування.

Дистонними «Его» є сфери роботи, навчання, минулого та відповідальності (робота-навчання ($\tau=0,45$; $p<0,05$), робота-минуле ($\tau=0,41$; $p<0,05$), робота-відповідальність ($\tau=0,46$; $p<0,05$), навчання-минуле ($\tau=0,42$; $p<0,05$), навчання-відповідальність ($\tau=0,48$; $p<0,05$), минуле-відповідальність ($\tau=0,40$; $p<0,05$)) – рисунок 4.

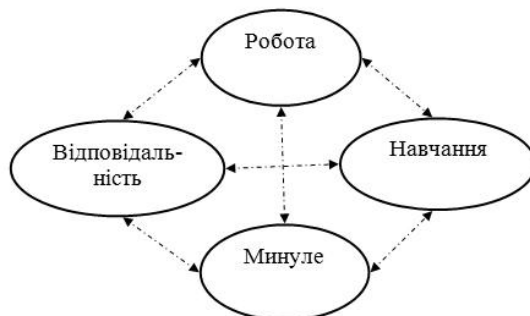

Рис. 4 Психосемантика «Его»-системи в осіб із низьким рівнем емоційної зрілості («Его»-дистонна область кореляційної плеяди)

Примітка: стрілка зі штрих-пунктиром – $p \leq 0,05$.

Така кореляційна плеяда характеризує людину з несформованим «Его»-ідеалом, відсутністю закономірних, адаптивних способів переживання світу, у якому існують певні визнані сфери реалізації та правила. Згідно Е. Еріксону, на локомоторно-генітальній стадії розвитку (3 – 6 років) розвивається відповідальність, коли соціальне оточення вимагає від дитини активності, вирішення нових завдань і придбання нових навичок [10]. У дітей з'являється відповідальність за себе та за свій психологічний простір. Вони починають цікавитися працею інших, пробувати нове й припускати, що й на інших людях у їх середовищі лежить певна відповідальність. Засвоєння дитиною правил гри й санкцій за їх порушення є найважливішою умовою формування відповідальності. Е. Еріксон вважав, що ініціатива додає до самостійності здатність переймати на себе зобов'язання, планувати й братися до роботи. При емоційній незрілості відповідальність є несформованою рисою, така людина не здатна навчатися та братися за роботу, бути активною та наполегливою. Сфери роботи й навчання, які вимагають відповідальності, потрапляють у минуле, отже, у сферу «небуття», туди, чого не існує для емоційно незрілої особистості.

Окремою областю в психосемантичному просторі осіб з низьким рівнем емоційної зрілості є область «ідеальних уявлень», до якої належать поняття: ідеальне «Я», щастя, радість, любов (ідеальне Я-щастя ($\tau=0,78$; $p<0,01$), ідеальне Я-радість ($\tau=0,74$; $p<0,01$), ідеальне Я-любов ($\tau=0,80$; $p<0,01$), щастя-радість ($\tau=0,82$; $p<0,01$), щастя-любов ($\tau=0,79$; $p<0,01$), радість-любов ($\tau=0,78$; $p<0,01$)). Ця відокремлена від «Его»-формної плеяди область психосемантичного простору демонструє недосяжні, ідеальні уявлення, які не можуть бути втілені в реальне життя через відсутність зв'язку з основними сферами реалізації особистості та іншими людьми. Поняття «родина» і «шлюб» утворюють кореляційний зв'язок ($\tau=0,67$; $p<0,01$) та представляють «сімейні» уявлення (рисунок 5).

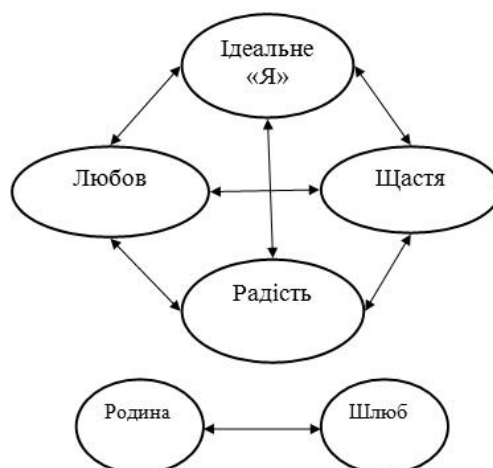

Рис. 5 Психосемантика «Его»-системи в осіб із низьким рівнем емоційної зрілості («Его»-дистонна область кореляційної плеяди)

Примітка: суцільна стрілка – $p \leq 0,01$.

Також у психосемантичному просторі осіб з низьким рівнем емоційної зрілості є область, яка представлена негативними емоціями. Об'єднання негативних емоцій в одну кореляційну плеяду може говорити про те, що вони пригнічуються й відносяться до сфери «не-Я». До того ж такі різні емоції мають високий показник коефіцієнту кореляції, що може говорити про сприйняття негативних емоцій як чогось недиференційованого, свідомо непотрібного.

Висновки

1. Емоційна зрілість особистості є проявом загальної особистісної зрілості на рівні психосемантичних особливостей «Его» - системи. У досліджуваних з високим рівнем емоційної зрілості психосемантичні особливості «Его» - системи мають широкий репертуар; емоційно зріла особистість відчуває себе включеною до основних сфер реалізації, які конотовані радістю, любов'ю, щастям, відповідальністю та свободою. Образ «Я» в емоційно зрілої особистості пов'язаний з ідеальним «Я», що є проявом більш зрілих механізмів регуляції «Его» та конгруентності.

2. Психосемантичні особливості «Его» - системи в емоційно незрілої особистості полягають у: звуженні сфер реалізації, незалученості у Теперішнє й Майбутнє, його емоційної пустки – «Его» є емоційно невантаженим (неконотовано, ані негативними, ані позитивними емоціями).

Перспектива подальших досліджень може бути пов'язана з розширенням уявлень про фактори, що кристалізують та підтримують функціонування емоційної зрілості особистості із метою подальшого створення системи психокорекційних заходів щодо усунення вже сформованих порушень розвитку досліджуваного феномену.

Література

1. Гидденс Э. Трансформация интимности: пер. с англ. / Э. Гидденс. – СПб.: Питер, 2004. – 208 с.
2. Грачева И. И. Уровень перфекционизма и содержание идеалов подростков / И. И. Грачева // «Психологические исследования личности». Сборник работ молодых ученых / Отв. редактор Е. А. Чудина. – М.: Издательство «Институт психологии РАН», 2005. – С. 16 – 36.
3. Кочарян А. С. Особенности полоролевой структуры личности женщин с отношениями межличностной зависимости / А. С. Кочарян, Е. В. Фролова / Наукові студії із соціальної та політичної психології. Збірник статей. – 2007. – Випуск 16 (19). – С. 221 – 229.
4. Кочарян А. С. Психосексуальное развитие человека. Формирование мужского гендера Учеб. пособие / А. С. Кочарян, М. Е. Жидко. – Харьков: Нац. аэрокосм. ун-т «Харьк. авиац. ин-т», 2005. – 112 с.
5. Корчагина С. Г. Психология одиночества: учебное пособие / С. Г. Корчагина. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2008. – 228 с.
6. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Р. Роджерс. — М.: Издательская группа «Прогресс», 1994. — 480 с.
7. Холмогорова А. Б. Культура, эмоции и психическое здоровье / А. Б. Холмогорова, Н. Г. Гаранян // Вопросы психологии. – 1999. – Вып. 2. – С. 61 – 73.
8. Чебикін О. Я. Про основні компоненти та механізми прояву емоційної зрілості / О. Я. Чебикін // Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2008. – №12. – С. 72 – 80.
9. Шамшикова О. А. К вопросу о здоровой форме нарциссизма (личности) / О. А. Шамшикова // Проблемы психологии мотивации / Сборник науч. трудов. Юбилейный выпуск: к 75-летию со дня рождения В.Г.Леонтьева Новосибирск: НГПУ, 2005. – С. 112 – 123.
10. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон. – 2-е изд. – СПб.: Ленато, 2006. – 592 с.

References

1. Giddens Je. Transformacija intimnosti: per. s angl. / Je. Giddens. – SPb.: Piter, 2004. – 208 s.
2. Gracheva I. I. Uroven' perfekcionizma i sodержanie idealov podrostkov / I. I. Gracheva // «Psihologicheskie issledovanija lichnosti». Sbornik rabot molodyh uchenyh / Otv. redaktor E. A. Chudina. – M.: Izdatel'stvo «Institut psihologii RAN», 2005. – S. 16 – 36.
3. Kocharjan A. S. Osobennosti polorolevoj struktury lichnosti zhenshin s odnoshenijami mezhlichnostnoj zavisimosti / A. S. Kocharjan, E. V. Frolova / Naukovi studii iz social'noi ta politichnoi psihologii. Zbirnik statej. – 2007. – Vipusk 16 (19). – S. 221 – 229.
4. Kocharjan A. S. Psihoseksual'noe razvitie cheloveka. Formirovanie muzhskogo gendera Ucheb. posobie / A. S. Kocharjan, M. E. Zhidko. – Har'kov: Nac. ajerokosm. un-t «Har'k. aviac. in-t», 2005. – 112 s.
5. Korchagina S. G. Psihologija odinochestva: uchebnoe posobie / S. G. Korchagina. – M.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut, 2008. – 228 s.
6. Rodzhers K.R. Vzglyad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka / K.R. Rodzhers. — M.: Izdatel'skaja gruppa «Progress», 1994. — 480 s.
7. Holmogorova A. B. Kul'tura, jemocii i psihicheskoe zdorov'e / A. B. Holmogorova, N. G. Garanjan // Voprosy psihologii. – 1999. – Vyp. 2. – S. 61 – 73.
8. Chebikin O. Ja. Pro osnovni komponenti ta mehanizmi projavu emocijnoi zrilosti / O. Ja. Chebikin // Naukovij visnik PDPU im. K. D. Ushins'kogo. – 2008. – №12. – S. 72 – 80.
9. Shamshikova O. A. K voprosu o zdorovoj forme narcissizma (lichnosti) / O. A. Shamshikova // Problemy psihologii motivacii / Sbornik nauch. trudov. Jubilejnyj vypusk: k 75-letiju so dnja rozhdenija V.G.Leont'eva Novosibirsk: NGPU, 2005. – S. 112 – 123.
10. Jerikson Je. Detstvo i obshhestvo / Je. Jerikson. – 2-e izd. – SPb.: Lenato, 2006. – 592 s.